

УДК: 343.914

ПЕРСПЕКТИВИ ПРОТИДІЇ ЖІНОЧІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ**Гапека Т. В.***студентка факультету соціології і права НТУУ «КПІ»*

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань жіночої злочинності, як об'єкта кримінологічного дослідження. Особлива увага приділяється дослідженню ненасильницьких злочинів, які, як правило, вчиняються жінками, дослідженню детермінант злочинної поведінки жінок, а також звертається увага на заходи по боротьбі із жіночою злочинністю.

В статье освещаются проблемные вопросы женской преступности, как объекта криминологического исследования. Существенное внимание уделяется исследованию ненасильственных преступлений, которые, как правило, совершаются женщинами, исследованию детерминант женской преступности, а также обращается внимание на меры противодействия женской преступности.

The article investigates the issues of women's crime as an object of criminological research. Particular attention is paid to the study of nonviolent crimes usually committed by women, the study of determinants of criminal behavior of women, and also looks at measures to combat female crime.

Ключові слова: жіноча злочинність, фактори жіночої злочинності, попередження жіночої злочинності.

Зростання рівня жіночої злочинності зумовлює активізацію кримінологічних досліджень у цій сфері з метою виявлення причин скоєння злочинів жінками та формування напрямків протидії жіночій злочинності.

Слід зазначити, що за останні двадцять років вийшло в світ чимало наукових праць, присвячених проблемі жіночої злочинності. Зокрема, це праці Ю.М. Антоняна, А.Б. Благої, В.А. Меркулової, В.А. Серебрякової та інших вчених. В Україні цій проблемі в кримінологічній науці почала приділятися увага лише в кін. XIX ст. – на поч. XX ст. Насамперед, це пов'язано з тим, що жіноча злочинність, як самостійна проблема, сформувалася не так давно. Адже на поч. XX ст. і в перші післяреволюційні роки жіноча злочинність не привертала до себе особливої уваги: соціальна активність жінок і, відповідно, їх частка серед злочинців були невеликими [12, 49 – 50]. Проте сьогодні участь жінок у вчиненні злочинів постійно зростає.

Існує декілька теорій про причини жіночої злочинності: моралістична, антропологічна (біологічна) та соціологічна [13]. Дві перші були поширені у кін. XIX – поч. XX ст., а нині домінує остання.

Моралістична теорія виходить з того, що жінка з часів Єви здатна на будь-які злочини. Німецькі інквізитори Шпренгер та Інститоріс писали, що через брак розуму, жінки швидше за чоловіків відступають від віри, тому немає нічого дивного у тому, що серед жінок так багато відьом.

Представники антропологічної (біологічної) теорії причину неповноцінності жінки вбачали в її біологічних особливостях. Ч. Ломброзо у своїй праці «Жінка – злочинниця і повія» порівнював жінку з дитиною й вважав, що жінки за своєю природою більш схильні до вчинення злочинів, ніж чоловіки [11, 176].

Соціологічна теорія визнає примат соціальних факторів у детермінації злочинності. Це повною мірою стосується й жіночої злочинності, хоча певні біологічні чинники, властиві жінкам, не можна відкидати. В першу чергу, саме соціальні фактори визначають відмінності між жіночою і чоловічою злочинністю. Йдеться про відмінності у соціальних ролях жінок і чоловіків, що відбиваються на особливостях їх поведінки, в тому числі й злочинної. Характерний для XX століття процес емансипації жінок разом з позитивним мав і негативний бік. Жінки все більше оволодівають чоловічими професіями (армія, поліція, політика, спорт тощо), у зв'язку з чим не можуть (або й не хочуть) займатися тільки домашнім господарством та вихованням дітей. Вважають, що маскулінізація жінок призводить до появи у них чоловічої психології, що й штовхає певну їх частину до вчинення злочинів (убивств, нанесення тілесних ушкоджень, шахрайств, грабежів, розбоїв тощо).

Статистичні дані МВС України за 2007 – 2009 роки засвідчують зростання частки жінок серед осіб, які скоюють злочини. Якщо у 2007 році їх частка не перевищувала 12,7%, в 2008 році – 13,2%, то в 2009 році частка жінок серед злочинців становила 13,7% [18]. Негативною є й тенденція вчинення злочинів неповнолітніми дівчатами. При цьому мотиви неповнолітніх злочинниць частіше набувають корисливого спрямування, але тісно переплітаються із

статусними: дівчата прагнуть самоствердитися за рахунок отримання грошей, матеріальних цінностей [15, 8].

Жіноча злочинність, на відміну від чоловічої, має свої особливості. Існує думка, що чоловіки частіше ніж жінки вчиняють злочини із застосуванням насильства, або з погрозою застосування насильства [5]. Жінки ж частіше вчиняють злочини з корисливою ненасильницькою спрямованістю і лише в деяких випадках можуть застосувати насильство до жертви злочину. Крім того жіноча злочинність є більш латентною ніж чоловіча [19, 9].

Але в Україні фіксується тенденція до зростання жорстоких насильницьких злочинів, вчинених жінками; спостерігається заміна ролі жінок з пасивної виконавиці, пособниці у скоєнні цих злочинів на роль ініціатора й організатора; зростання кількості суто жіночих злочинних груп і груп з перевагою в їх складі жінок; зближення особливостей чоловічої і жіночої злочинності, в тому числі за способами вчинення злочинів і за способами насильницьких дій.

Та все ж найпоширенішими злочинами за участю жінок залишаються злочини з корисливою спрямованістю. До них відносять крадіжки (35%) та шахрайства (19,1%) [21]. Але щодо процентного співвідношення вчинення жінками шахрайств, то, за даними різних науковців, доля жінок, які скоїли шахрайства, відрізняється – 13% [16, с.8], 41% [7, 257], 30% [4, 31]. Що стосується грабежів та розбоїв, то протягом тривалого часу питома вага жінок у вчиненні таких злочинів була незначною й виступали вони, при вчиненні таких злочинів, переважно у «другорядних ролях», у зв'язку з чим вивченню цих злочинів приділялося менше уваги [14, 3].

При вчиненні жінками крадіжок предметами злочину стають коштовні речі: мобільні телефони, техніка, ювелірні вироби, одяг та гроші. А у зв'язку з тим, що розмір заробітної плати, подекуди, не відповідає ринковим цінам на товари та послуги першої необхідності, то, як наслідок, жінка йде на вчинення крадіжок недорогих речей, продуктів харчування тощо.

Спостерігаються тенденції до зниження середнього віку жінок-злочинниць, що вчинили злочини корисливого спрямування. Переважно жінки вчиняють злочини у віці від 21 до 30 років [21], що викликає занепокоєння, адже це період формування особистості, її життєвих позицій.

Щодо шахрайств, вчинених жінками, то якщо раніше злочини вчиняли неосвічені, морально нестійкі жінки, та жінки, які характеризувались антисоціальними установками, то сьогодні зростає кількість злочинниць з вищою освітою, які мають сім'ї, працюють [6, 86 – 87]. Нерідко саме жінки володіють здатністю "привернути до себе увагу" та отримати підтримку не тільки рідних і близьких, але й сторонніх людей [2, 33]. Такі якості сповна і досить ефективно використовуються жінками-шахрайками у своїй злочинній діяльності. Слід зазначити, що жінкам-шахрайкам властиве вміння пристосовуватися до умов економічного і суспільного життя, які швидко змінюються. Доречно було б зауважити, що в 67% випадків жертвами жіночих шахрайств стають жінки [16, 10]. Для прикладу наведемо ситуацію, яка нещодавно склалася в м. Києві. Працівники міського Управління по боротьбі з організованою злочинністю затримали жінку-шахрайку, яка довгий час перебувала у розшуку. Впродовж шести років ця 56-річна жінка ошукувала киян, представляючись працівником Міністерства оборони. Жінка пропонувала людям купити продукти харчування й автомобілі «з військових складів за пільговими цінами». Знижки пропонувала такі, що дехто віддавав шахрайці гроші, не вимагаючи навіть розписки. Як гарантію вона залишала свій фальшивий паспорт. Шахрайку спіймали «на гарячому», коли вона взяла в киянина 400 грн. «на купівлю продуктів». Проте вона довго не визнавала своєї провини, а коли, зрештою, зізналася, то сказала, що вже ошукала 15 киян, з яких 9 – жіночої статі. Оперативники столичного УБОЗу кажуть, що затримана раніше була вже засуджена за шахрайство. Вона одружена, має двох дорослих дітей [20]. І такі випадки не поодинокі.

Проявляється й схильність жінок до вчинення грабежів та розбоїв, але, поки що, участь жінок у таких злочинах є незначною, в порівнянні з крадіжками та шахрайствами. Третина потерпілих від вчинених жінками грабежів і розбоїв є незнайомі їм особи, у 40% - знайомі та колеги по роботі, чверть – родичі та сексуальні партнери [3, 89].

Частка жінок, які притягнені до відповідальності за вчинення загально кримінальних злочинів, є невеликою і складає 9-11 % від загальної кількості осіб, притягнених до відповідальності [10, 106], а питома вага жінок, засуджених за корисливі та корисливо-насильницькі злочини, становить 36,4 %, серед усіх засуджених жінок. Серед них майже кожна друга засуджена за крадіжку (45 %) [17, 25].

При вивченні жіночої злочинності слід звернути увагу на фактори, які сприяють вчиненню жінками злочинів. В більшості випадків така злочинна діяльність жінок пов'язана з

негативними процесами, викликаними трансформацією українського суспільства. Жінки емоційніше реагують на економічні негаразди у суспільстві, які підштовхують їх до вчинення крадіжок, шахрайств, зайняття проституцією, скоєння тяжких злочинів, торгівлю дітьми тощо [1, 53]. До того ж побутова та сімейна невлаштованість, втрата життєвих перспектив, моральна занедбаність формують у більшості злочинниць специфічну життєву стратегію, яка виправдовує їх злочинну діяльність. Через призму таких негативних явищ жінки втрачають самоконтроль, психічну рівновагу, стають більш знервованими, у зв'язку з чим, інколи, проявляють схильність до вживання алкогольних напоїв, наркотиків і під дією цих речовин можуть вчиняти злочини. Адже як свідчить статистика майже 40% злочинів вчиняється жінками в нетверезому стані чи під дією наркотичних речовин [14, 10 – 11].

У кримінологічній літературі відзначається, що головними факторами, що впливають на жіночу злочинність є:

- зростання напруженості в суспільстві, конфліктності й ворожнечі між людьми;
- поширення таких явищ як пияцтво, алкоголізм, аморальність, наркоманія, психопатія, проституція, бродяжництво, жебрацтво тощо;
- істотне послаблення основних соціальних інститутів і, в першу чергу, сім'ї;
- більш інтенсивна участь жінок у суспільному виробництві [9, 264].

Несприятлива соціально-економічна ситуація в Україні спричинила погіршення морально-психологічного стану суспільства, що відбивається на поведінці громадян.

Важливе місце у житті жінки займає сім'я, сімейно-шлюбні, сімейно-побутові відносини. Сім'я глибоко впливає на формування у жінки як позитивної, так і негативної її поведінки. У злочинниць чітко простежується зв'язок між сімейним неблагополуччям і антисуспільними проявами. Часто корислива злочинність жінок пов'язана із сімейно-побутовими проблемами, матеріальною залежністю. Керуючись хибним почуттям відповідальності за матеріальне становище родини, вони прагнуть покращити свій життєвий рівень, вчиняючи корисливі злочини. Упевнені в тому, що вчинили злочин заради родини та дітей, і це їх виправдовує, отримані незаконним шляхом гроші вони найчастіше спрямовують на задоволення тих потреб, що є першочерговими і життєво необхідними [12, 77].

Для здійснення кримінологічної профілактики жіночої злочинності необхідна наявність значних матеріальних та інших ресурсів. Найбільш важливим засобом запобігання жіночій злочинності є обмеження криміногенного впливу на жінок, що може здійснюватися як під час перебування в місцях позбавлення волі, так і після звільнення з місць позбавлення волі [8, с.223].

Звичайно, злочинність повністю викоринити не можливо, вона була, є й буде існувати, але потрібно докладати зусиль щоб зменшити тенденцію до зростання злочинності. Профілактика жіночої злочинності, як виду злочинності, потребує особливої уваги, адже жінки характеризуються підвищеною емоційністю, подекуди невраїноваженістю, а тому часто стресова ситуація може призвести до вчинення жінкою злочину. На нашу думку, для поступового зменшення проявів такого соціально негативного явища необхідно:

- вжити належних заходів для соціальної адаптації ув'язнених жінок, що допоможе їм стати на шлях виправлення;
- покращити державну підтримку неповних, малозабезпечених сімей;
- спрямувати освітню політику на виховання у неповнолітніх дівчат моральності, порядності, поваги до закону, адже діти підпадають під негативний вплив значно частіше ніж дорослі;
- поліпшити, в першу чергу, умови праці таких категорій жінок, як самотні матері, матері з дітьми-інвалідами, жінки, котрі мають неповнолітніх дітей;
- підвищити конкурентоспроможність жінок на існуючому ринку праці;
- забезпечити державне сприяння жіночим організаціям та асоціаціям, які реально допомагають жінкам тощо.

Здійснення цих дій вселятиме віру в майбутнє жінок, створюватиме нові пріоритети для їхнього розвитку та самовдосконалення. Жінка завжди має розуміти, що вона створена не тільки для народження й виховання дітей, а може своїми діями вплинути на розвиток держави.

Не менш вагомим заходом для запобігання жіночої злочинності є створення державного антидискримінаційного органу з прав жінок та прийняття Державної програми боротьби з жіночою злочинністю в Україні, яка передбачала б встановлення соціальних і правових гарантій для жінок, звільнених з місць позбавлення волі; створення Фонду допомоги жінкам, які перебувають у місцях позбавлення волі, та жінкам, які відбули покарання, інші організаційно-правові заходи підтримки таких жінок; розробка реальної програми щодо

організації активної взаємодії органів внутрішніх справ із засобами масової інформації в усіх аспектах профілактики жіночої злочинності [14, 18].

У тому випадку, коли жінка засуджена до позбавлення волі за вчинене нею кримінально-каране діяння, необхідно створити сприятливі умови її утримання, які б враховували специфіку статі, психології і фізіології. Для цього, на мою думку, доцільно було б щоб при покаранні жінки, що вчинила злочин, перевага надавалась такій меті покарання як виправлення особи, що вчинила злочин. Ще одним із засобів зменшення жіночої злочинності є надання соціальної та психологічної допомоги жінкам звільненим з місць позбавлення волі. Адже, як правило, сім'ї таких жінок розпадаються, їм тяжко влаштуватися на роботу, у зв'язку з чим жінка втрачає самоконтроль, втрачає впевненість в завтрашньому дні, починає вживати алкогольні напої, наркотичні засоби й під дією цих факторів знову вчиняє злочин.

На мою думку, робота щодо запобігання жіночій злочинності повинна охоплювати всі сфери життєдіяльності жінок, які формують їх негативні риси і найчастіше викликають намір вчинити злочин. Це сім'я, побут, робота. Зрозуміло, що для ефективності здійснення запобіжних заходів необхідний високий рівень професіоналізму правоохоронних органів і громадських формувань, тому що проблема жіночої злочинності є болючим питанням всього українського суспільства.

Література:

1. Бадира В. А. Правові основи виправлення та ресоціалізації жінок, засуджених до позбавлення волі: Монографія / В.А. Бадира, Т.А. Денисова. – 3., 2009. – 168 с.
2. Балабанова Е.С. Гендерные различия стратегий совладения с жизненными трудностями // Социологические исследования. - 2002. - №11. - С. 26-35.
3. Блага А. Про жіночу злочинність//Право України. – 1999. - №9. – с. 88 – 89.
4. Данилов А. А. Маги кримінала. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 502 с.
5. Емха Б. Психологічна характеристика мотивації жіночої злочинності. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpfsp/2009_14_1/14-1-31-Emkha.pdf
6. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3-х кн. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – 2-га кн. – 712 с.
7. Иншаков С. М. Криминология: Учебник. – М.: Юриспруденция, 2000. – 432с.
8. Криминологія: Заг. та Особ. част.: Підручник. / За заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
9. Криминологія: Заг. та Особ. част.: Підручник для студ. юрид. спец. вищих навч. закладів. / За ред. І. М. Даньшина. – Х.: Право, 2003. – 352 с.
10. Криминологічна характеристика та запобігання корисливій і корисливо-насиленої злочинності жінок в Україні / Б. М. Головкін, А. Б. Блага, Л. О. Шевченко [та ін.] // Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. праць. – Харків : ТОВ «Кроссруд», 2007. - С. 102-124.
11. Ломброзо Ч. Жінщина преступница и проститутка/Предисл. В. Чудновского. – Ставрополь: Изд. А. А. Торбы, 1991. – 280 с.
12. Меркулова В. О. Правові та психологічні проблеми відповідальності жінок-злочинниць: Посібник. – К.: НАВСУ, 2001. – 108 с.
13. Надьон О. Жіноча злочинність: деякі особливості розслідування справ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/30/1111>.
14. Нікітенко С. В. Профілактика корисливих та корисливо-насиленої злочинів, скоєних жінками на тлі наркоманії//Автореферат дисертації канд. юрид. наук. / Національний університет внутрішніх справ. – Х., 2004. – 20с.
15. Подільчак О. М. Мотиви та мотивація злочинів, вчинених жінками//Автореферат дисертації канд. юрид. наук. / Національна юридична академія ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 20 с.
16. Попов К. Л. Жертва шахрайства: віктимологічне дослідження: Автореферат дисертації канд. юрид. наук. / Національна академія наук України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2007. – 20 с.
17. Резніченко Г. С. Особливості виконання (відбування) покарання у виді позбавлення волі стосовно засуджених жінок, які є вагітними або мають малолітніх дітей: дис. канд. юрид. наук. / Резніченко Ганна Семенівна. – Одеса: Одеський державний університет внутрішніх справ, 2008. – 189 с.
18. Статистика злочинності в Україні.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/233004>.

19. Федусик. В. В. Жіноча злочинність в Україні (кримінально-правові та кримінологічні проблеми): Автореферат дисертації канд. юрид. наук./Одеська національна юридична академія. – О., 2001. – 20 с.
20. Шахрайка продавала «запаси армії». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gazeta.ua/articles/life/112198>.
21. Шевченко Л. О. Соціально-психологічні особливості жінок, що вчинили корисливі злочини.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.nbuv.gov.ua /portal /Soc_Gum/pib/2009_4/PB-4/PB-4_43.pdf.